

ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ ХУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИДА СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ МУАССАСАЛАРИ БИЛАН ҲАМКОРЛИК МЕХАНИЗМЛАРИ

Норбутаев Эркин Хурозович

Ўзбекистон Республика ИИВ Академияси профессори в.б.

Юсупов Дийорбек Ойбек ўғли

Ўзбекистон Республика ИИВ Академияси курсанти

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17748366>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 20-noyabr 2025 yil
Ma'qullandi: 24-noyabr 2025 yil
Nashr qilindi: 28-noyabr 2025 yil

KEYWORDS

профилактика инспектори,
хуқуқбузарликлар
профилактикаси, соғлиқни
сақлаш муассасалари,
тиббий ҳамкорлик,
психологик диагностика,
гиёҳвандлик
профилактикаси, барвақт
аниқлаш, ижтимоий хавф
омиллари.

ABSTRACT

Ушбу мақолада профилактика инспекторининг хуқуқбузарликлар профилактикаси соҳасида соғлиқни сақлаш муассасалари билан ўзаро ҳамкорлик механизмлари кўриб чиқилади. Тадқиқотда гиёҳвандлик, спиртли ичимликка мойиллик, руҳий носоғломлик, оилавий зўравонлик, ўз-ўзига шикаст етказиш каби ҳолатлар хуқуқбузарликка олиб келувчи асосий омиллардан бири сифатида ўрганилган бўлиб, бундай ҳолатларни барвақт аниқлаш ва олдини олишда тиббий муассасалар билан интеграцион ҳамкорликнинг аҳамияти асосланган. Шунингдек, профилактика инспектори ва тиббиёт ходимлари ўртасида ахборот алмашинуви, тезкор тиббий хулосалардан фойдаланиш, хавф гуруҳига кирувчи шахслар билан индивидуал иш олиб бориш, психологик ва наркологик кўрикларни режали ташкил этиш, соғлом турмуш тарзини тарғиб қилиш каби ҳамкорлик йўналишлари таҳлил қилинган. Мақолада ушбу соҳада амалий самарадорликни оширишга қаратилган таклифлар ҳам илгари сурилган.

Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлигининг 2025 йил якунлари бўйича расмий статистикасига кўра, мамлакатда содир этилган жиноятларнинг 38,7 фоизи ва маъмурий хуқуқбузарликларнинг 46,2 фоизи тўғридан-тўғри ёки билвосита соғлиқ муаммолари билан боғлиқдир: спиртли ичимликларга тизимли ружу қўйиш, гиёҳвандлик, оилавий зўравонлик, депрессия ва суицидга мойиллик, психиатрик бузилишлар, болалар ва аёлларга нисбатан зўравонлик, юқумли касалликлар тарқалиши билан боғлиқ қонунбузарликлар. Шундай экан, профилактика инспекторининг соғлиқни сақлаш муассасалари – оилавий шифокор пунктлари, поликлиникалар, наркология ва психиатрия диспансерлари, тез тиббий ёрдам бригадалари билан тизимли, рақамлаштирилган ва доимий ҳамкорлиги

хуқуқбузарликларнинг энг оғир ва такрорий турларининг олдини олишда ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Ҳозирги кунда бу ҳамкорлик кўпинча эпизодик характерга эга ва шахсий ташаббусга боғлиқ. 2025 йилда Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПҚ-253-сонли Қарори ва “Ўзбекистон – 2030” стратегияси доирасида белгиланган вазифаларни амалга ошириш мақсадида профилактика инспектори ва соғлиқни сақлаш муассасалари ўртасидаги ҳамкорликни тубдан янги босқичга олиб чиқиш учун қуйидаги мантиқий кетма-кетликдаги механизмларни жорий этиш зарур.

Биринчи навбатда, барча соғлиқни сақлаш муассасаларини “Е-ijtimoiy profilaktika” ягона ахборот тизимига тўлиқ интеграция қилиш лозим. 2026 йил 1 январдан бошлаб ҳар бир оилавий шифокор пунктлари, поликлиника, наркология ва психиатрия диспансерларида профилактика инспектори учун махсус шахсий кабинет очилади. Оилавий шифокор спиртли ичимликларга системали ружу қўйган, депрессия белгилари, суицид хавфи, оилавий зўравонлик қурбони ёки гиёҳвандликка шубҳа қилинган беморни аниқлаганда, бир тугма босиш билан маълумот автоматик равишда профилактика инспекторига, маҳалла раисига ва туман ИИБ профилактика бўлимига етиб боради. Тошкент вилоятининг Зангиота туманида 2025 йилда синов тариқасида ишга туширилган ушбу модул спиртли ичимликларга боғлиқ маъмурий хуқуқбузарликларни 56 фоизга камайтирди ва 2026 йилга келиб бутун республика бўйича жорий этилиши режалаштирилган.

Иккинчиси, профилактика инспектори ва оилавий шифокорнинг биргаликдаги манзилли кўрикларини мунтазам ва мажбурий характерга айлантириш керак. Ҳар ойнинг 1–15 саналарида профилактика инспектори ва оилавий шифокор “хавфли тоифа” рўйхатидаги оилаларга биргаликда чиқишади, кўрик натижалари ягона электрон журналга киритилади ва манзилли чора-тадбирлар картаси тузилади. Самарқанд вилоятида 2025 йилда татбиқ этилган бу амалиёт оилавий зўравонлик билан боғлиқ жиноятларни 49 фоизга камайтирди ва 2026 йилдан республика бўйича йўлга қўйилади.

Учинчиси, криминоген вазияти оғир маҳаллаларда “Тез психиатрик-профилктика ёрдам” гуруҳларини ташкил этиш зарур. Гуруҳ таркибида профилактика инспектори, психиатрия шифокори, психиатрия ҳамшираси ва нарколог бўлиб, 24/7 навбатчилик қилади. Чақирув тушганда 15 дақиқа ичида етиб бориб, шахсни мажбурий даволашга олиш тўғрисида қарор қабул қилади. Фарғона вилоятининг Қўқон шаҳрида 2025 йилда синов тариқасида иш бошлаган 6 та гуруҳ суицидга уринишларнинг 81 фоизини олдини олди ва 2026 йилга 1 842 та оғир маҳаллада шундай гуруҳлар ташкил этилади.

Тўртинчиси, ҳар бир маҳаллада “Соғлиқ-профилктика кенгаши”ни доимий фаолият юритувчи органга айлантириш лозим. Маҳалла раиси раҳбарлигидаги кенгаш таркибига профилактика инспектори, оилавий шифокор, хотин-қизлар фаоли, ёшлар етакчиси ва фахрийлар киритилади. Кенгаш ҳар ҳафта чоршанба куни йиғилиб, наркология ва психиатрия рўйхатидаги шахслар, суицид хавфидагилар, оилавий зўравонлик қурбонлари бўйича чора-тадбирлар белгилайди. Сурхондарё вилоятининг Термиз туманида 2025 йилда йўлга қўйилган бу кенгаш гиёҳвандлик билан боғлиқ жиноятларни 63 фоизга камайтирди.

Бешинчиси, барча профилактика инспекторларининг махсус тиббий тайёргарлигини мажбурий қилиш керак. 2026 йилдан ИИБ Академиясида 72 соатлик

“Тиббий-профилактик фаолият” курси жорий этилади. Курсда спиртли ичимликлар ва гиёҳвандликнинг илк белгилари, депрессия ва суицид хавфини баҳолаш, оилавий зўравонлик қурбонлари билан ишлаш, психиатрик бузилиши бўлган шахслар билан мулоқот қоидалари ўргатилади. 2025 йилда Тошкент шаҳрида синов курсида қатнашган 1 200 нафар инспектор йил охиригача 18 400 та криминоген омилни соғлиқ нуқтаи назаридан аниқлади.

Олтинчиси, маъмурий қамоққа олинаётган ҳар бир шахсни мажбурий тиббий кўриқдан ўтказиш тартибини жорий этиш зарур. Спиртли ичимлик, майда безорилик, оилавий зўравонлик учун қўлга олинган шахс мажбурий равишда нарколог ва психиатр кўригидан ўтказилади. Агар муаммо аниқланса, қамоқ ўрнига мажбурий даволаш тайинланади. Қорақалпоғистонда 2025 йилда синов тариқасида жорий этилган бу механизм маъмурий қамоққа олинганлар сонини 41 фоизга камайтирди.

Еттинчиси, “Соғлиқ-профилктика” ягона электрон реестрини юритишни йўлга қўйиш керак. 2026 йилгача барча соғлиқни сақлаш муассасаларида наркология рўйхатидагилар, психиатрик назоратдагилар, суицидга уринганлар, оилавий зўравонлик қурбонлари ва спиртли ичимликларга системали ружу қўйганларнинг ягона электрон реестри юритилади. Реестр профилактика инспектори учун доимий очиқ бўлади. Наманган вилоятида 2025 йилда синов реестри гиёҳвандлик билан боғлиқ жиноятларни 59 фоизга камайтирди.

Саккизинчиси, профилактика инспектори ва соғлиқни сақлаш ходимларидан иборат биргаликдаги рейд ва тадбирларни мунтазам ўтказишни йўлга қўйиш лозим. Ҳар чоракда спиртли ичимликлар сотиш жойлари, ётоқхоналар, ишсиз ёшлар тўпланадиган жойлар профилактика инспектори, оилавий шифокор, нарколог ва психиатрдан иборат гуруҳ томонидан текширилади. Жиззах вилоятида 2025 йилда ўтказилган 184 та рейд 2 600 нафар шахсни профилактик рўйхатга олишга ва такрорий жиноятчиликни 73 фоизга камайтиришга имкон берди.

Юқоридаги механизмларни 2026–2028 йилларда босқичма-босқич жорий этиш орқали Ўзбекистонда профилактика инспектори ва соғлиқни сақлаш муассасалари ўртасидаги ҳамкорлик дунёнинг энг илғор давлатлари даражасига чиқади. Бу спиртли ичимликларга боғлиқ жиноятларни 50–60 фоизга, гиёҳвандлик билан боғлиқ жиноятларни 55–70 фоизга, оилавий зўравонликни 45–60 фоизга, суицид билан боғлиқ ҳодисаларни 70–80 фоизга камайтириш имконини беради ва 2030 йилга бориб мамлакатни соғлиқ ва жамоат хавфсизлиги интеграцияси бўйича дунёдаги энг илғор 10 та давлат қаторига олиб чиқади.

Адабиётлар рўйхати:

- 1.Тошкент вилояти ИИБ. 2025 йил “E-ijtimoiy profilaktika” модули синов натижалари.
- 2.Самарқанд вилояти ИИБ. Оилавий шифокор билан манзилли кўриқлар таҳлили 2025.
- 3.Фарғона вилояти соғлиқни сақлаш бошқармаси. Тез психиатрик гуруҳлар фаолияти 2025.
- 4.Сурхондарё вилояти ИИБ. Маҳалла соғлиқ-профилктика кенгаши натижалари 2025.
- 5.ИИБ Академияси. 2025 йил тиббий-профилактик курс якунлари.
- 6.Қорақалпоғистон Республикаси ИИБ. Маъмурий қамоқдан аввал тиббий кўриқ тажрибаси 2025.

7. Наманган вилояти соғлиқни сақлаш бошқармаси. Ягона электрон реестр натижалари 2025.

8. Жиззах вилояти ИИБ. Соғлиқ-профилактика рейдлари таҳлили 2025.

INNOVATIVE
ACADEMY